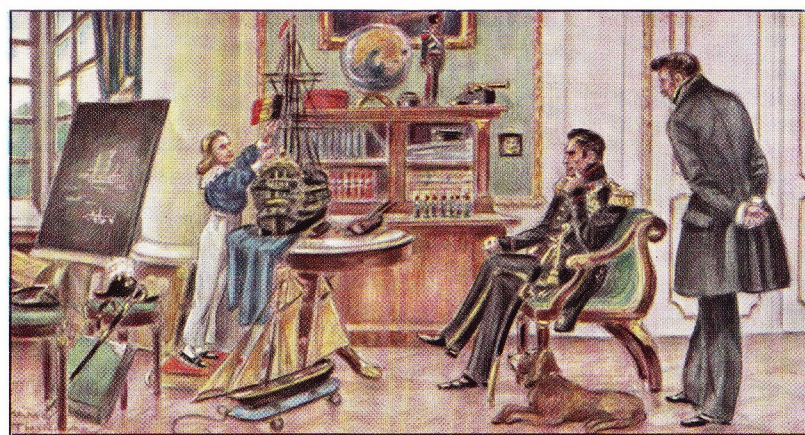

LEOPOLD II
1. — L'enfance et la jeunesse
Bouillon Oxo : refait des forces.

fr. Liebig

Reproduction interdite

Explication au verso

LEOPOLD II
2. — Prospection du monde
Potages Liebig en boîtes : recettes de maîtres-queux

fr. Liebig

Reproduction interdite

Explication au verso

LEOPOLD II
3. — Dans la tourmente
Cube Liebig : richesse nutritive

fr. Liebig

Reproduction interdite

Explication au verso

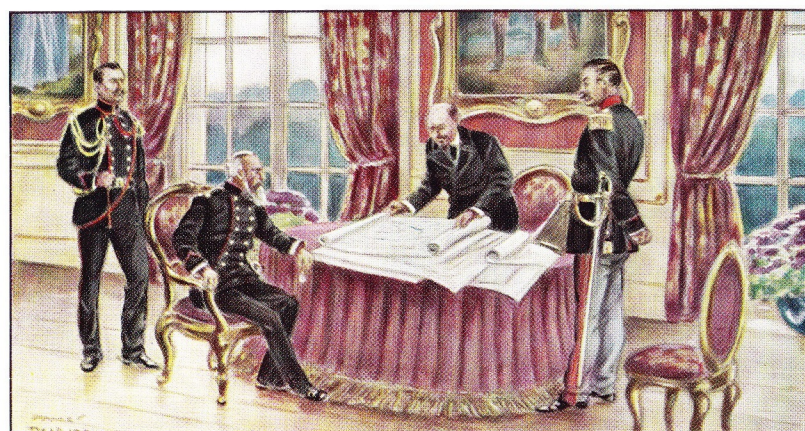

LEOPOLD II
4. — Léopold II reçoit le cardinal Laviegrie.
Triple Concentré de Tomates Liebig, en tubes : 100% pur

fr. Liebig

Reproduction interdite

Explication au verso

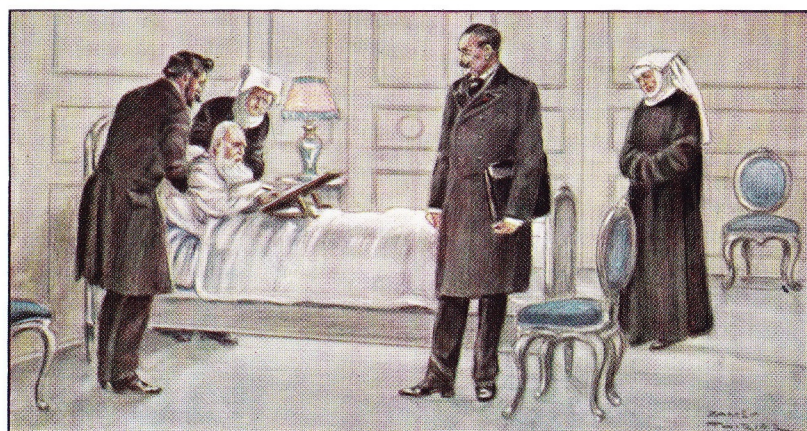

LEOPOLD II
5. — Le rapport sur les richesses minières du Katanga (1893)
Conserves de Légumes Liebig : une riche production maraîchère

fr. Liebig

Reproduction interdite

Explication au verso

LEOPOLD II
6. — Le couronnement de l'œuvre
Arome Liebig : assaisonne les mets sur table.

fr. Liebig

Reproduction interdite

Explication au verso

Compagnes de Légumes Liebig : aussi frais qu'à la cueillette

1. — L'enfance et la jeunesse

Les jeux des enfants sont souvent révélateurs. Ainsi, le Musée royal de l'Armée possède une importante série de bateaux-jouets de tous types prouvant à suffisance les goûts du jeune duc de Brabant. « Tout enfant, » disait plus tard Léopold II, « je m'intéressais déjà aux questions géographiques et navales, encouragé du reste par mon père. »

Un premier fils de Léopold Ier n'avait vécu que quelques mois (1834). Léopold II, né le 9 avril 1835, partagea la vie simple et réglée de la famille royale au château de Laeken. A 16 ans, il perdit sa mère, pour laquelle il témoigna jusqu'à la fin de sa vie une profonde vénération. Le duc de Brabant reçut une éducation plus large que beaucoup de princes de son temps. Il acquit de vastes connaissances en histoire; il s'intéressa passionnément aux questions économiques et au commerce d'outre-mer. Silencieux, peu communicatif, avide de documentation exacte, curieux de tout, il ne se contentait pas d'apprendre, mais pensait intensément à l'avenir; toute sa vie, il ne cessa de créer des projets. Rêvant d'entraîner son peuple vers la grandeur par la puissance économique comme d'autres souverains l'auraient fait par la guerre, ce taciturne, dès qu'il s'agissait d'affaires, aimait à défendre ses convictions, et très tôt il montra de l'assurance et de la foi dans ses idées.

En 1853, le duc de Brabant épousa l'archiduchesse d'Autriche Marie-Henriette. Si l'alliance des Habsbourg rehaussait le prestige national, en revanche cette union fut mal vue de Napoléon III, dont elle contrariait les visées sur la Belgique.

Compagnie LIEBIG, fondée en 1865

Potages Liebig en boîtes et en sachets : complets et délicieusement frais

3. — Dans la tourmente

A son avènement, dans son discours aux Chambres, le 17 décembre 1865, Léopold II eut à cœur de proclamer la Belgique « une nation qui veut son indépendance, qui a su la conquérir et s'en montrer digne, QUI SAURA LA GARDER. » Pour prononcer ces mots, il s'était levé; les ambassadeurs de France et de Prusse étaient présents. Le clameur enthousiaste et unanime qui lui répondit fit comprendre à l'étranger que ce peuple si peu guerrier réagissait cependant avec vigueur à toute entreprise contre son indépendance.

Déjà, en effet, Napoléon III présentait Bismarck en vue d'une conquête de la Belgique. D'autre part, le Luxembourg (auj. le Grand-Duché), alors possession personnelle du roi de Hollande après avoir été belge jusqu'en 1839, faillit être cédé à la France pour 90 millions de francs. Craignant un conflit franco-prussien à ce sujet, l'Autriche suggéra secrètement de rendre le Luxembourg à la Belgique; le ministère belge n'osa pas acquiescer. Plus tard, le Roi écrivit: « C'est par peur qu'en 1867 nous n'avons pas su avoir le Luxembourg. »

Le 15 juillet 1870 éclatait, prétendument pour la succession au trône d'Espagne, la guerre franco-allemande. La Belgique notifia sans retard aux belligérants sa ferme intention de faire respecter sa neutralité. L'armée belge fut mobilisée et prit position dans les Ardennes le long de la frontière. Pendant la bataille de Sedan, elle prévint toute manœuvre à travers notre territoire; elle accueillit les fugitifs et les désarma.

Compagnie LIEBIG, fondée en 1865

Bouillon Oxo : s'ajoute aux mets à la dernière minute.

5. — Le rapport sur les richesses minières du Katanga (1893)

De 1876 à 1890, Léopold II jeta dans l'entreprise congolaise 19 millions de francs (or!), mais, ne pouvant la financer seul, il commença avec le monde des affaires une collaboration qui n'allait pas cesser. Animateur de la finance et de l'industrie, il encouragea de tout son pouvoir l'intervention de capitaux belges dans tous les « pays neufs », poussant la Belgique à l'expansion économique au Maroc, en Turquie, en Amérique du Sud, en Egypte, en Chine (chemin de fer Pékin - Hankow); un peu partout surgissaient des entreprises belges. « Le devoir d'un souverain est d'enrichir la nation », disait-il dans son dernier discours public (Anvers 1909).

Au Congo, il fallut, quinze années durant, un héroïque effort d'exploration et d'occupation pour repousser des prétentions territoriales et même des coups de force de certains voisins. Cecil Rhodes visait le Katanga; dès 1891, l'Etat Indépendant s'y implanta et l'occupation était achevée en 1892. Le géologue Cornet y releva des richesses minières tellement formidables que Léopold II, après avoir entendu son rapport, le pria de garder secrètes certaines données, pour ne pas déclencher de redoutables convoitises étrangères.

Hanté par l'insuffisance de l'accès à la mer, il obtint à bail de l'Angleterre, en 1894, le bassin entier du Bahr-el-Ghazal et la rive gauche du Nil jusqu'à Fashoda; mais cette magnifique percée fut ruinée par le veto de la France; il n'en reste aujourd'hui que l'accès au lac Albert.

Léopold II tenta en 1896 un effort vers la Mer Rouge, et mit sur pied une combinaison italo-congolaise pour la gestion de l'Erythrée, où l'Italie était en difficulté, mais celle-ci se ravisa.

Compagnie LIEBIG, fondée en 1865

Triple Concentré de Matées Liebig, en tubes : le préféré de la ménagère soucieuse de préparer des plats succulents et sains

2. — Prospection du monde

Dès sa majorité (18 ans), le jeune Léopold veut explorer le monde, étudier les problèmes économiques sur place. Entre 1853 et 1864, en quatre voyages, il parcourt les pays méditerranéens de l'Espagne et de l'Algérie à l'Asie-Mineure, visite trois fois l'Egypte, où les travaux de Suez le fascinent, et pousse jusqu'aux Indes, à Sumatra et en Chine.

Au Sénat, où l'héritier du trône siégeait de droit, ses interventions se concentraient sur la défense nationale, le commerce extérieur et les travaux publics (il fut toute sa vie un grand urbaniste); mais ces sujets n'intéressaient pas les hommes politiques de l'époque. Appréciant les qualités de travail, d'épargne et de méthode des Belges, il avait foi en eux, mais savait qu'il devrait les guérir d'un esprit de petitesse résignée, fruit de quatre siècles passés sous des régimes étrangers. Il méditait en secret, pour ne pas effrayer son peuple, de curieux plans d'expansion coloniale, faisant suite à ceux de Léopold Ier. (Voir séries « Léopold Ier » (N° 465) et « Tentatives d'expansion coloniale belge » (N° 410 et 411). Devenu roi, il fit pressentir l'Espagne au sujet d'un achat des Philippines, mais se heurta à une fin de non-recevoir. Ses recherches s'orientèrent ensuite vers la Chine (qui ne cessa jamais de l'intéresser) et l'Océanie. Constatant que ces contrées n'offraient alors rien de prometteur, il porta son attention sur l'Afrique, mais sans penser encore à une région en particulier.

Compagnie LIEBIG, fondée en 1865

Tablette de Bouillon Clair Liebig : à la portée de toutes les bourses

4. — Léopold II reçoit le cardinal Lavigerie.

L'histoire du Congo a été retracée ailleurs. (Voir les séries « Histoire du Congo Belge » (N° 397 à 399). Soulignons toutefois la prodigieuse habileté de l'action royale. Surveillant sans cesse les rivalités qui mettaient les puissances aux prises, Léopold II saisissait toutes les occasions de se glisser entre elles pour assurer des avantages à son œuvre. Pendant la Conférence de Berlin, comme le Congo semblait condamné à se voir privé d'accès à la mer par la France et le Portugal, il fit savoir qu'il renoncerait plutôt à son entreprise africaine et ferait détruire tous les postes, ouvrant ainsi aux puissances la perspective de redoutables compétitions entre elles. D'autre part, il est sans exemple qu'une œuvre de pareille envergure ait pris naissance sans le concours financier d'une métropole puissante et généreuse; or Léopold II, privé de ressources douanières par l'Acte de Berlin, prohiba néanmoins la vente d'alcool aux indigènes, qui rapportait gros aux autres colonies.

Lorsque Mgr Lavigerie, le fondateur des « Pères Blancs », eut commencé sa campagne retentissante en faveur de l'Afrique meurtrie par les esclavagistes, ses appels firent une profonde impression en Belgique. Le Roi, qui était souvent, à cette époque, en délicatesse avec la France au sujet des frontières congolaises, n'était pas sans se méfier de l'ardent patriotisme du grand Français, mais ceci n'empêchait pas une admiration réciproque. Leur action conjuguée aboutit à l'immortelle « campagne arabe », par laquelle Dhanis, avec une poignée d'officiers belges, détruisit les armées des puissants trafiquants.

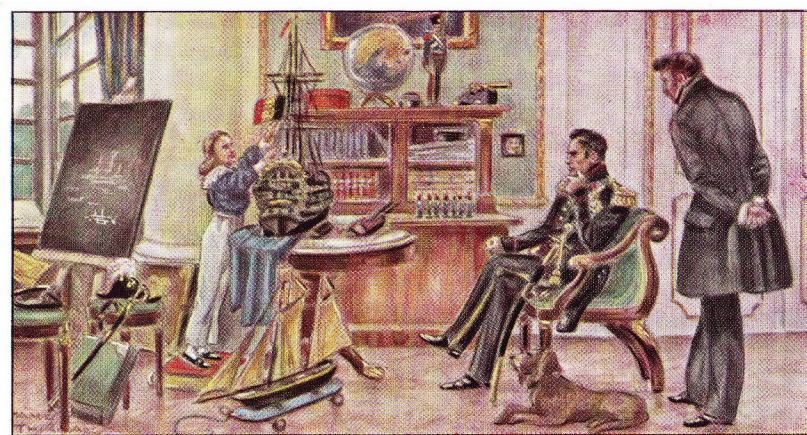
Compagnie LIEBIG, fondée en 1865

Arome Liebig : d'une pureté sans pareille

6. — Le couronnement de l'œuvre

Dès le début de son règne, Léopold II pressa ses ministres d'améliorer la défense nationale. Le pays ne le comprenait pas: se croyant protégé par les traités, il restait fidèle au tirage au sort et au remplacement, avec un contingent insuffisant. Le Roi remporta cependant en 1887 une victoire dont les conséquences furent incalculables (1914): la construction des forts de Liège et de Namur, obtenue avec peine du Parlement par Beernaert. N'ayant toutefois pu faire adopter le service personnel, il alerta l'opinion par son fameux discours de Bruges, prononcé à l'inauguration du monument à Breydel et De Coninck. Il se rallia en 1892 à un essai du volontariat, mais ne cessa de mettre les Belges en garde contre les illusions et le relâchement. « Puissions-nous ne jamais connaître les tristes aventures réservées aux pays qui n'ont pas su se préparer à se défendre. » Eclairé par des ouvertures cyniques que lui fit Guillaume II en 1904, il redoubla d'efforts, désormais certain de l'agression prochaine. En 1909, le gouvernement Schollaert proposait au Parlement le service général et personnel. Le Roi habitait alors, à l'extrémité des serres de Laeken, le Pavillon des Palmiers. C'est là que, atteint d'un mal inexorable au début de décembre et envisageant avec calme la mort qui approchait, il apprit le vote de la loi qui lui tenait tant à cœur. Il réclama tout de suite le document authentique et eut le suprême réconfort d'y apposer sa signature. « Le Roi est content », murmura-t-il. Une embolie le terrassa le matin du 17 décembre, jour anniversaire de son avènement. Léopold II venait de créer l'outil qui allait forger l'armée de l'Yser.

Compagnie LIEBIG, fondée en 1865

LEOPOLD II
1. — Kinderjaren en Jeugd
Oxo Bouillon : krachtherstellend

fr. Liebig

Nadruk verboden

Verklaring op keerzijde

LEOPOLD II
2. — Op verkenning door de wereld
Liebig Soepen in blikjes : recepten van meester-koks

fr. Liebig

Nadruk verboden

Verklaring op keerzijde

LEOPOLD II
3. — In de storm
Liebig Blokje : rijke voedingswaarde

fr. Liebig

Nadruk verboden

Verklaring op keerzijde

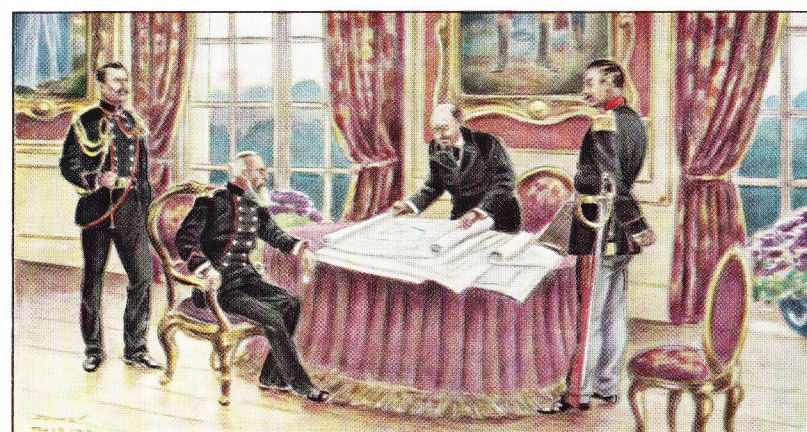

LEOPOLD II
4. — Leopold II ontvangt kardinaal Lavignerie.
Driedubbel Koncentraat van Tomaten Liebig, in tuben : 100% zuiver

fr. Liebig

Nadruk verboden

Verklaring op keerzijde

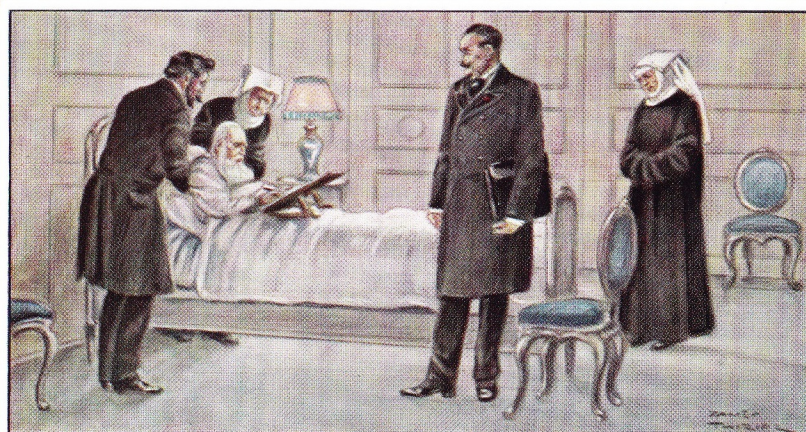

LEOPOLD II
5. — Het verslag over de delfstoffenrijkdom van Katanga (1893)
Liebig Groentenconserven : een rijke tuinbouwproductie

fr. Liebig

Nadruk verboden

Verklaring op keerzijde

LEOPOLD II
6. — De kroon op het werk
Liebig Aroma : kruidt de spijsen op tafel.

fr. Liebig

Nadruk verboden

Verklaring op keerzijde

Liebig Soepen in blik en in zakjes : in een handomdraai gereed

1. — Kinderjaren en Jeugd

Bij het spel laten de kinderen dikwijls hun aanleg blijken. Zo bezit het Koninklijk Museum van het Leger een aanzienlijke verzameling schepjes van alle aard, waarmee de jonge hertog van Brabant al spelende zijn roeping liet vermoeden. « Reeds als kind », getuigde later Leopold II, « stelde ik belang in aardrijkskunde en zeevaart, hierin overigens door mijn vader aangemoedigd ».

Een eerste zoon van Leopold I had slechts enkele maanden geleefd (1834). Leopold II, geboren op 9 april 1835, deelde het eenvoudige en ordelijke leven van de koninklijke familie op het kasteel te Laken. Toen hij 16 jaar oud was, overleed zijn moeder, wie hij tot op het einde van zijn leven een diepe verering toedroeg. De hertog van Brabant genoot een ruimer opvoeding dan de meeste prinses uit die tijd. Hij verwierf een uitgebreide kennis van de geschiedenis en stelde hartstochtelijk belang in economische vraagstukken en overzeese handel. Stil en weinig mededeelzaam, gesteld op grondige dokumentatie, begaafd met een alzijdige belangstelling, vergenoegde hij zich niet met leren, maar dacht rusteloos aan de toekomst; tot in zijn laatste jaren hield hij nooit op, plannen te smeden. Zijn levensdroom was, de grootheid van zijn volk te bewerken door economische macht, zoals andere vorsten ze door oorlog nastreefden. Telkens het gesprek het zakenleven betrof, kon deze zwijger zijn opvattingen met klem verdedigen, en vroegtijdig gaf hij blijk van vastberadenheid en vertrouwen in zijn plannen.

In 1853 huwde de hertog van Brabant aartshertogin Maria-Hendrika van Oostenrijk. Verhoogde de aanverwantschap met de Habsburgers het nationaal aanzien, anderzijds was dit huwelijk niet naar de zin van Napoleon III, wiens veroveringsplannen het dwars-boemde.

Compagnie LIEBIG, gesticht in 1865

**Driedubbel Koncentraat van Tomaten Liebig, in tuben :
voor heerlijke sausen**

3. — In de storm

Bij zijn troonsbestijging, op 17 december 1865, verklaarde Leopold II in zijn rede tot de Kamers: « België is een natie die haar onafhankelijkheid wil, die ze heeft kunnen veroveren en zich er waardig van getoond heeft, DIE ZE ZAL WETEN TE BEHOUDEN ». Om deze laatste woorden uit te spreken was hij rechtgestaan; de gezanten van Frankrijk en Pruisen waren tegenwoordig. De stormachtige en algemene toejuiching die de Koning beantwoordde bewees aan het buitenland dat dit zo weinig oorlogsgesind volk nochtans krachtadig zou reageren op elke poging om zijn onafhankelijkheid aan te tasten.

Reeds onderhandelde Napoleon III met Bismarck over een verovering van België. Anderzijds stond Luxemburg (heden het Groothertogdom), dat toen persoonlijk eigendom van de koning van Nederland was, nadat het tot 1839 van België deel uitgemaakt had, op het punt tegen 90 miljoen frank aan Frankrijk afgestaan te worden. Een Frans-Pruisische oorlog hieromtrent vrezend, suggereerde Oostenrijk in het geheim, Luxemburg aan België terug te geven; het Belgisch kabinet durfde op dit voorstel niet ingaan. Later schreef de Koning: « Het is uit vrees dat wij in 1867 Luxemburg teloor lieten gaan ».

Op 15 juli 1870 brak de Frans-Duitse oorlog uit, onder het voorwendsel van de Spaanse troonopvolging. België maakte onverwijd aan de oorlogvoerende zijn vastberaden wil bekend, zijn onafhankelijkheid te doen eerbiedigen. Het Belgisch leger werd gemobiliseerd en nam stelling in de Ardennen, langsheen de grens. Tijdens de slag bij Sedan voorkwam het elke legerbeweging door ons grondgebied heen; het liet de overblijfselen van het verslagen leger binnen en ontwapende de soldaten.

Compagnie LIEBIG, gesticht in 1865

Liebig Aroma : bezit een weergaloze zuiverheid.

5. — Het verslag over de delfstoffenrijkdom van Katanga (1893)

Van 1876 tot 1890 besteedde Leopold II aan zijn Afrikaanse onderneming 19 miljoen (in goudfranken!), maar, gezien de onmogelijkheid om ze alléén te financieren, begon hij een medewerking met de zakenwereld, die niet meer ophouden zou. Hij werd een stuwende kracht voor financiering en nijverheid, en bewerkte de tussenkomst van Belgische kapitalen in al de toekomstlanden; hij moedigde België tot economische expansie aan in Marokko, Turkije, Zuid-Amerika, Egypte, China (spoorweg van Peking op Hankow); zowat overal rezen Belgische ondernemingen op. « Het is de plicht van een koning, zijn volk rijk te maken, zegde hij nog in zijn laatste openbare toespraak (Antwerpen 1909).

In Kongo was vijftien jaar lang een heldhaftige inspanning nodig om, door verkenning en inbezitting van het grondgebied, te weerstaan aan territoriale aanspraken en zelfs geweldpogingen van sommige burens. Cecil Rhodes muntte het reeds op Katanga: van 1891 af vatte de Onafhankelijke Kongostaat er vaste voet en in 1892 was de bezetting voltooid. De geoloog Cornet stelde aldaar zulke ontzettende minerale rijkdommen vast dat Leopold II, na kennis te hebben genomen van zijn verslag, hem over bepaalde delen geheimhouding oplegde, om geen gevaarlijke afgunst in het buitenland te verwekken.

Steeds bezorgd over de onvoldoende toegang tot de zee, zocht hij een uitweg langs de Nijl tot Fashoda in pacht te verkrijgen; deze prachtige doorbraak werd echter door het veto van Frankrijk verhoed; heden blijft er nauwelijks de toegang tot het Albertmeer van over.

Leopold II deed in 1896 een poging in de richting van de Rode Zee, en ontwierp een Italiaans-Kongolese combinatie tot beheer van Eritrea, waar Italië moeilijkheden ondervond, maar dit land stemde ten slotte niet in.

Compagnie LIEBIG, gesticht in 1865

Toebereide Liebig Gerechten : Bonen met Tomaat, Spaghetti met Tomaat en Kaas, Bonen met Spek en Tomaat, Ravioli met Eieren : zullen uw tafel eer aandoen.

2. — Op verkenning door de wereld

Pas meerderjarig (18 jaar) wil de jonge Leopold de wereld verkennen, de economische vraagstukken ter plaatse bestuderen. Tussen 1853 en 1864 doorreist hij, in vier tochten, het Middellandse Zee-gebied van Spanje en Algerië tot Klein-Azië, bezoekt driemaal Egypte, waar de kanaalwerken hem in vervoering brengen en daarna India, Sumatra en China.

In de Senaat, waar de troonopvolger van rechtswege zitting heeft, betroffen zijn tussenkomsten meestal de landsverdediging, de buitenlandse handel en de openbare werken (hij was zijn leven lang een vurig urbanist); deze onderwerpen boeiden slechts matig de politieke middelen van die tijd. De prins waardeerde de arbeidslust der Belgen, hun spaarzaamheid en overleg; hij had vertrouwen in hen, maar wist dat ze moesten genezen worden van hun berusting in een roemloos bestaan, gevolg van vier eeuwen vreemde overheersing. In het geheim, om zijn volk niet af te schrikken, beraamde hij verstrekkende plannen tot koloniale expansie, aansluitend op die van Leopold I (zie reeksen « Leopold I » (Nr 465) en « Pogingen tot Belgische koloniale uitbreiding » (Nrs 410 en 411). Koning geworden, liet hij Spanje polsen betreffende een aankoop van de Filippijnen, maar deze poging liep uit op een weigering. Vervolgens richtte hij zijn belangstelling naar China (dat nooit ophield hem te boeien) en naar Oceanië. Daar het bleek dat deze streken toen geen welomlijnde vooruitzichten boden, begon hij zijn aandacht aan Afrika te schenken, zonder vooralsnog een bepaalde streek voor ogen te hebben.

Compagnie LIEBIG, gesticht in 1865

Liebig Groentenconserven : een rijke tuinbouwproduktie, met nauwlettende zorg bereid, om U te behagen

4. — Leopold II ontvangt kardinaal Lavigerie.

De geschiedenis van Belgisch Kongo is reeds elders behandeld. (Zie de reeksen « Geschiedenis van Belgisch Kongo » (Nrs 397 à 399). Toch dient hier de ongeëvenaarde bekendheid van het koninklijk beleid onderstrept. Onophoudend de wedijver tussen de mogendheden in 't oog houdend, nam Leopold II elke gelegenheid te baat om de regeringen in het voordeel van zijn werk tegen elkander uit te spelen. Tijdens de Konferentie van Berlijn, toen Kongo veroordeeld scheen om door Frankrijk en Portugal van de Oceaan afgesneden te worden, liet hij weten dat hij nog liever van zijn Afrikaanse onderneming zou afzien en al de reeds opgerichte posten zou doen vernielen, aldus de mogendheden geduchte onderlinge betwistingen in het vooruitzicht stellend. Anderzijds was het nooit gebeurd dat een werk van dergelijke omvang ontstond zonder de geldelijke steun van een machtig en vrijgewe moederland; niettemin verbood Leopold II, ofschoon door de Akte van Berlijn van tol-inkomsten beroofd, de verkoop van alcohol aan de inlanders, waarmee andere koloniën grof geld verdienden.

Toen Mgr Lavigerie, de stichter van de Witte Paters, zijn ophefmakende campagne inzette voor hulp aan Afrika dat door de slavendrijvers gemarteld werd, vond zijn wekroep in België een machtige weerklank. De Koning, die toenmaals in moeilijkheden met Frankrijk gewikkeld was betreffende de grenzen van Kongo, vond de vurige vaderlandsliefde van de grote Fransman wel ietwat verontrustend, maar dit bleek geen hinderpaal te zijn voor samenwerking en wederzijdse bewondering. Hun verenigde aktie leidde tot de onvergetelijke « Arabische veldtocht », waarbij Dhanis en een handvol Belgische officieren de legers van de machtige slavendrijvers vernietigden.

Compagnie LIEBIG, gesticht in 1865

Oxo Blokjes : om beter te eten en minder uit te geven

6. — De kroon op het werk

Van het begin van zijn regering af zette Leopold II zijn ministers aan, de landsverdediging te verbeteren. Het land begreep hem niet: het meende onder de bescherming van de verdragen veilig te zijn, en bleef gehecht aan loting en vervanging, met een ontoereikend kontingent. De Koning behaalde nochtans in 1887 een overwinning, waarvan de gevolgen niet te overzien zijn (1914!): de bouw van de forten van Luik en Namen, moeizaam door Beernaert van het Parlement verkregen. Daar echter de persoonlijke dienstplicht niet ingevoerd was, waarschuwde Leopold II de opinie door zijn bekende Brugse rede, gehouden bij de inhuldiging van het standbeeld van Breydel en De Coninck. In 1892 aanvaardde hij een proefneming met het vrijwilligersstelsel, maar bleef de Belgen op de gevolgen van illusies en slapheid wijzen. « Mochten wij nooit de droevige lotgevallen kennen welke de volken te wachten staan die hun verweer verwaarloosd hebben! »

In zijn mening gesterkt door de onbeschaamde voorstellen die keizer Wilhelm II hem in 1904 deed, en overtuigd van de nakende inval, verdubbelde hij zijn inspanning. In 1909 stelde de regering Schollaert aan het Parlement de algemene en persoonlijke dienstplicht voor. De Koning bewoonde toen, aan het uiteinde van de serren te Laken, het Palmboom-Paviljoen. Door een ongeneeslijke ziekte sedert begin december aangetast, lag hij daar met kalm gemoed op de naderende dood te wachten, toen hij vernam dat de wet die hem zo ter harte lag eindelijk gestemd was. Hij vroeg dat men hem het authentiek dokument onverwijd zou brengen en had nog de troost het te kunnen ondertekenen. « De Koning is tevreden », sprak hij. Een embolie stelde een einde aan zijn leven op 17 december, vervoordag van zijn troonsbestijging.

Dank zij Leopold II bestond nu het leger, dat in 1914 zo heldhaftig zijn man zou staan.

Compagnie LIEBIG, gesticht in 1865